

Fragmenten uit de rijke wereld van de archeologie

Opgedragen aan Ernst Taayke bij zijn afscheid als beheerder
van het Noordelijk Archeologisch Depot in Nuis

Annet Nieuwhof, Egge Knol en Jelle Schokker (redactie)

Met bijdragen van

Stijn Arnoldussen	Marcel Niekus
Peter van den Broeke	Annet Nieuwhof
Ans Burie-Gotink	Daniël Nösler
Wim van Es	Hans van der Plicht
Henny Groenendijk	Wietske Prummel
Nelleke IJssennagger-van der Pluijm	Michiel Rooke
Lykke Johansen	Wijnand van der Sanden
Egge Knol	Mans Schepers
Jan de Koning	Jelle Schokker
Tessa Krol	Annette Siegmüller
Evert Kramer	Dick Stapert
Kees Kuiken	Harm-Jan Streurman
Amy Kuiper	Vincent van Vilsteren
Gilles de Langen	Tineke Volkers
Tineke Looijenga	Peter Vos
Hans Mol	Karen de Vries

Deze publicatie werd mede mogelijk gemaakt door:

provincie Drenthe

provinsje fryslân
provincie fryslân

COLOFON

UITGEVER	Vereniging voor Terpenonderzoek p/a Groninger Instituut voor Archeologie Poststraat 6 9712 ER Groningen
EINDREDACTIE	A. Nieuwhof
OPMAAK EN OMSLAG	Redactie
DRUK	Drukkerij Tienkamp, Groningen (www.drukkerijtienkamp.nl)
ABONNEMENTEN	Via lidmaatschap vereniging (www.terpenonderzoek.nl)

ISSN 0920-2587

ISBN 978-90-811714-9-6

Copyright © 2018 Individual authors and Vereniging voor Terpenonderzoek

Omslagillustratie: Frederike Slichter

Inhoudsopgave

	Voorwoord	7
1	Het verhaal achter een kast vol stenen. Amateurarcheologen dragen een steentje bij aan onze voorgeschiedenis	11
	<i>Ans Burie-Gotink</i>	
2	Een bruised blade uit het Laat-Ahrensburgien in Drenthe - met kanttekeningen bij enkele Ahrensburgien-‘vindplaatsen’ in noordelijk Nederland	19
	<i>Marcel J.L.Th. Niekus, Lykke Johansen en Dick Stapert</i>	
3	Zonder amateurs geen archeologie	33
	<i>Henny Groenendijk</i>	
4	Een speerpunt uit ‘t Hemelrijk	41
	<i>Wijnand van der Sanden</i>	
5	Potten, botten, brons. Het oudste schrift in China	49
	<i>Kees Kuiken</i>	
6	Van stofsluizen naar G3-versiering	53
	<i>Evert Kramer</i>	
7	Scherven brengen geluk. Aanwijzingen voor opzettelijk gebroken aardewerk	58
	<i>Annet Nieuwhof</i>	
8	Briquetage im Unterweserraum. Produktion fern der Heimat?	69
	<i>Annette Siegmüller</i>	
9	Pierenpaté? Fries aardewerk ten zuiden van de Nederrijn	77
	<i>Peter W. van den Broeke</i>	
10	Mooie terra sigillata uit Friesland	88
	<i>Tineke B. Volkers</i>	
11	Dierritueel in de Frankische nederzetting bij Wijster (Dr.)	95
	<i>Wim A. van Es</i>	
12	Aardewerk in Angelsaksische stijl en de veranderingen in Noord-Nederland in de 4de en 5de eeuw	107
	<i>Tessa Krol</i>	
13	Fibeln als Werkzeug. Die Verwendung von Fibeln zur Verzierung völkerwanderungszeitlicher Keramik in Niedersachsen	113
	<i>Daniël Nösler</i>	
14	Runica Francia	125
	<i>Tineke Looijenga</i>	
15	Daar begint de grote leegte. Een nieuwe kijk op het vroegmiddeleeuwse aardewerk van de Tuinsterwierde te Leens (Gr.)	131
	<i>Amy Kuiper</i>	

16	Trans Flehum. Wijnaldum, Den Burg, Texel, Westergo: het Vlie als verbinder en grens	146
	<i>Jan de Koning</i>	
17	Lauwerszee	157
	<i>Egge Knol en Peter C. Vos</i>	
18	De kat in het bot vinden	169
	<i>Nelleke L. Ijssennagger-van der Pluijm</i>	
19	Een heilige in It Heidenskip. Een volmiddeleeuwse veenontginning onder de klokslag van Sint Ursula	173
	<i>Gilles de Langen en Hans Mol</i>	
20	Insigne van een kruisvaarder? Over een pronkfibula gevonden nabij Uithuizen	187
	<i>Jelle Schokker</i>	
21	Een waardeloze hypothese? Over de graving van Alsengemmen	193
	<i>Vincent van Vilsteren</i>	
22	In oerkunde der waarheit. De Yesser bulla van paus Gregorius IX	199
	<i>Stijn Arnoldussen</i>	
23	De (pre)historie van ¹⁴C-dateringen	205
	<i>Hans van der Plicht en Harm-Jan Streurman</i>	
24	Botten van kraanvogels (<i>Grus grus</i>) uit terpen en wierden	211
	<i>Wietske Prummel</i>	
25	Potplanten en plantpotten. Een model voor het systematisch categoriseren van relaties tussen aardewerk en botanie	221
	<i>Mans Schepers en Karen M. de Vries</i>	

Voorwoord

De archeologie is een rijke wereld die bestaat uit vele verschillende gebieden: onderzoeksterreinen die uiteenlopen van landschap, via beerputten, dagelijks voedsel en alles wat mensen maken, tot omvattende theorieën over de ontwikkeling en zelfs het wezen van de mens, en dat in alle perioden van de prehistorie tot heden.

Het is een wereld met een kleurrijke bevolking. Zonder uitzondering bestaat die bevolking uit liefhebbers van alle resten van menselijke aanwezigheid die in de grond te vinden zijn en van wat daaruit te leren valt; het zijn amateurs in de ware zin van het woord, zowel hobbyisten als beroepsarcheologen. Onder de hobbyisten zijn er met een tamelijk passieve belangstelling, maar er zijn er ook die actief zijn en vaak in het veld op zoek gaan naar vondsten, met het doel een bijdrage te leveren aan de kennis over het verleden. Aan de beroepskant zijn ook heel wat archeologen die dagelijks in het veld te vinden zijn. Andere houden zich vooral bezig met het bestuderen van vondsten en opgravingsresultaten en weer andere zijn doorgestoten naar bureaufuncties en collegezalen waar zij zich bezighouden met beleid en onderwijs, maar vaak tot hun verdriet nauwelijks meer aan het eigenlijke onderzoek toekomen.

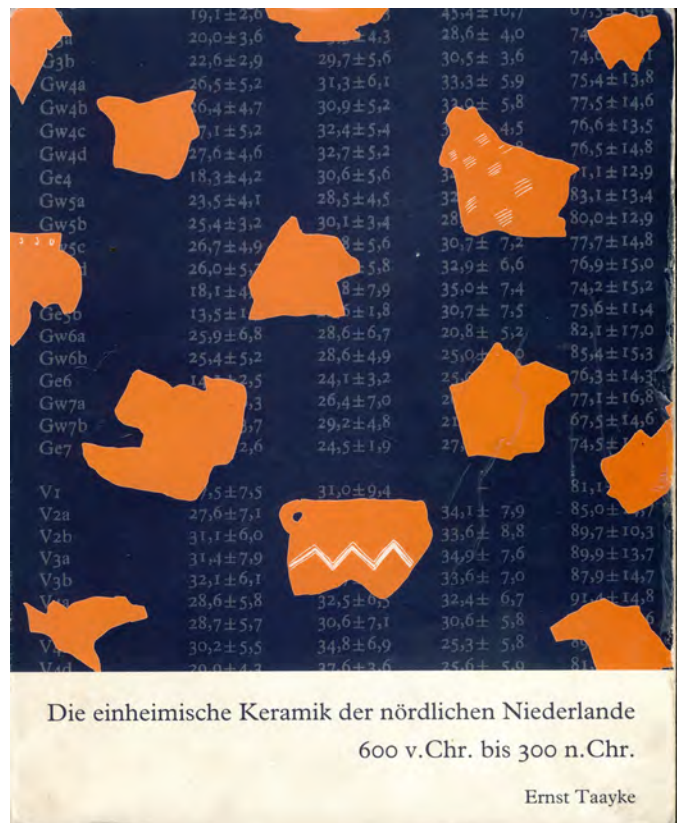
Deze bundel opstellen, *Fragmenten uit de rijke wereld van de archeologie*, is opgedragen aan dr. Ernst Taayke. De laatste zestien jaar van zijn loopbaan werkte hij als beheerder in het paradijs voor de materiaal liefhebber, het Noordelijk Archeologisch Depot in Nuis, een functie waarvoor niet alleen een gedegen kennis van uiteenlopende archeologische materiaalsoorten nodig was, maar ook een vorkheftruck-rijbewijs. Hij werd hier in 2002 aangesteld. Voor die tijd was het depot slapende. Ernst was bij wijze van spreken de prins die Doornroosje wakker kuste. Hij begon alleen, maar al snel bleek dat er meer mensen nodig waren om orde te brengen in de enorme hoeveelheid materiaal in het depot. De staf werd aangevuld met ondergetekende Michiel Rooke. Dat was een combinatie als asperges met ham, om het soort beeldspraak te gebruiken waar Ernst zelf een meester in is. Nu hij met pensioen gaat wordt de staf uitgebreid tot drie archeologen. Onder het beheer van Ernst heeft het depot zich ontwikkeld van dode opslag naar een kenniscentrum voor een breed publiek. Het contrast met het verleden is groot: In 2002 ontving het depot 35 bezoekers en enkele verzoeken om informatie. Nu ontvangt het depot jaarlijks meer dan 1500 bezoekers en meer dan 700 informatieverzoeken. Het depot is een plaats waar beroepsarcheologen, hobbyisten en tentoonstellingsmakers graag heengaan, voor deskundige determinaties, het opzoeken van vondsten of het uitvoeren van projecten. Ernst Taayke's interesse is overigens niet beperkt tot materiële resten. Hij begon ooit als psycholoog en kijkt nog steeds graag hoe de hazen lopen (zie de omslag), vooral in de wereld van de archeologie.

Ernst Taayke, materiaalspecialist en beheerder van het Noordelijk Archeologisch Depot in Nuis. Foto links: H. Faber Bulthuis; rechts: A. Nieuwhof.

Het vakgebied waarin hij het meest deskundig is, is dat van het handgevormd aardewerk uit de ijzertijd, de Romeinse tijd en de vroege middeleeuwen in Noord-Nederland. Het belang van zijn proefschrift uit 1996, *Die einheimische Keramik der nördlichen Niederlande, 600 v.Chr. bis 300 n.Chr.*, kan niet worden overschat. Sinds dat proefschrift kunnen vondsten en grondsporen worden gedateerd. De betrouwbaarheid van die dateringen is in de ruim twintig jaar na het verschijnen van het proefschrift vele malen bevestigd. Met name de archeologie van het terpen- en wierdengebied is met dit boek enorm vooruitgeholpen. Nieuw onderzoek geeft soms aanleiding tot kleine aanpassingen en uitbreidingen, maar dat doet niets af aan de betekenis van dit werk. Zijn chronotypologie staat als een huis.

Dat proefschrift alleen is al voldoende grond voor dit vriendenboek. Zijn werk als depotbeheerder heeft hem ook zeer geliefd gemaakt bij anderen, bijvoorbeeld bij beroeps- en hobbymatige steentijdonderzoekers. Deze *Fragmenten* zijn dus geschreven door een uiteenlopende verzameling archeologen met uiteenlopende specialismen, die als gemeenschappelijk kenmerk een grote waardering hebben voor de persoon en het werk van Ernst Taayke. Het boek geeft daarmee een mooi inkijkje in de archeologie zoals die op dit moment wordt beoefend. De volgorde van de artikelen is chronologisch, van paleolithicum tot late middeleeuwen, eindigend met een aantal bijdragen van meer algemene aard.

Veel gebruikt, gehavend en beduimd exemplaar van het proefschrift van Ernst Taayke

Namens het bestuur van de Vereniging voor Terpenonderzoek bedanken wij Frederike Slichter voor haar omslagillustratie, alle auteurs voor hun bijdragen, alle fotografen en instanties voor het geven van toestemming voor het gebruik van hun foto's, en de provincies Groningen, Fryslân en Drenthe en het Wetenschappelijk Fonds van de Drents Prehistorische Vereniging voor genereuze financiële bijdragen in de drukkosten van dit boek.

Annet Nieuwhof, Egge Knol en Jelle Schokker (redactie)
Michiel Rooke (provinciaal archeoloog, provincie Groningen)